

Turist Rehberlerinin Alan Uzmanlığına Bakış Açılı Üzerine Görgül Bir Araştırma

Derya Toksöz^{1**}

¹ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Isparta, Türkiye, deryakilic@isparta.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3170-6076

Öz

Araştırmanın amacı, Türkiye'nin farklı bölgelerinde mesleklerini icra eden turist rehberlerinin meslekte uzmanlaşmaya ve uzmanlık alanlarına/türlerine yönelik görüşlerini ortaya koymaktır. Bu noktada meslekte uzmanlaşma konusu özellikle son 10 yılda önem kazanmış ancak hala hakkettiği değeri/ilgiyi kazanamamış bir araştırma sahasıdır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılarak yürütülen araştırmada, veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla Mart 2023 tarihinde 16 turist rehberine ulaşılmıştır. Araştırmanın örnekleme yöntemi olarak tesadüf olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler üzerinden betimsel analiz yapılmıştır. Araştırma sonucunda temel olarak görüşmecilerin neredeyse hepsinin turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşmanın bir gereklilik olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Uzmanlaşmanın, ülkenin sahip olduğu değerlere (turistik ürünlere) ve ziyaretçi talebine göre şekillenmesi gerektiği ise diğer bir araştırma bulgusudur. Araştırmanın sonuç kısmında, değerlendirmelere ve önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turist Rehberliği, Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma, Uzmanlık Alanı

An Empirical Research about Tourist Guides' Perspectives on Field Specialization

Abstract

The purpose of this study is to reveal the opinions of tourist guides who perform their professions in different regions of Turkey on specialization in the profession and their areas/types of expertise. At this point, the subject of specialization in the profession is a research field that has gained importance in the last 10 years but still has not gained the value/interest it deserves. Interview technique was used as the data collection method in the research, which was conducted as a case study, one of the qualitative research designs. Through a semi-structured interview form, 16 tourist guides were reached in March 2023. Purposeful sampling method, one of the non-random sampling methods, was used as the sampling method of the research. Descriptive analysis was made on the data obtained. As a result of the research, it was determined that almost all of the interviewees thought that specialization in the tourist guide profession is a necessity. Another research finding is that specialization should be shaped according to the country's values (touristic products) and visitor demand. In the conclusion part of the research, evaluations and suggestions are presented.

Keywords: Tourist Guide, Specialization in Guiding, Specialty Field

önerilen atıf/cite this article as

Toksöz, D. (2024) Turist Rehberlerinin Alan Uzmanlığına Bakış Açılı Üzerine Görgül Bir Araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 8-27.

**Sorumlu yazar e-posta/ Corresponding author e-mail: deryakilic@isparta.edu.tr

Araştırma Makalesi

Cilt 8, Sayı 1, 2024
ss. 8-27

Gönderim : 23.05.2023
1. Düzeltme: 21.08.2023
2. Düzeltme: 26.09.2023
Kabul Tarihi: 26.12.2023

Research Article

Vol 8, No 1, 2024
pp. 8-27

Received : 23.05.2023
Revision1: 21.08.2023
Revision2: 26.09.2023
Accepted: 26.12.2023

GİRİŞ

Ürünler, hizmetler ve tüketici talebi küresel olarak sürekli değişim göstermektedir. Hızlı değişimi yaşayan sektörlerin başında turizm sektörü gelmektedir. Turizm sektörünün kendini güncel gelişmelere uydurma çabası, kendi bünyesindeki iş kollarını da oldukça etkilemektedir. Söz konusu gelişmelerden etkilenen meslek kollarından birisi turist rehberliği alanıdır. Rehber, turistlere gezileri sürecinde eşlik etme ve turist taleplerine cevap verme ve turist talebindeki değişime ayak uydurma gibi önemli roller üstlenmektedir (Yenipınar Bak & Çapar, 2014, s. 87). Turist rehberliği üzerine yapılan araştırmalar, rehberlerin sadece bilgi sağlamanın veya turistlerin tatillerini keyifle geçirmelerini sağlamanın ötesinde rollerini nasıl yerine getirdikleri ve güncel gelişmelere nasıl uyum sağladıklarına dair artan odaklanma ile son yıllarda önemli ölçüde ilerlemiştir (Weiler & Black, 2015; Mackenzie & Raymond, 2020). Turist rehberleri ülke imajını biçimlendiren ve ülke tanıtımında oldukça önemli rol oynayan kişilerdir (Köroğlu, 2011). Rehber, sahip olduğu bilgisi, ahlakı ve tutumu ile turist memnuniyetinde hatırı sayılır bir role sahipken farklı turistik ürünlerin ve destinasyonların her birine hâkim olmaları zorlaşmaktadır. Rehberler, ziyaretçi deneyimlerinin zenginleştirilmesinde, tur operatörünün ve seyahat acentasının başarısında kilit bir role sahiptirler (Mackenzie & Raymond, 2020).

Turizmin çeşitlendirilmesi ve turist talebinin zaman içerisinde değişim göstermesi veya yeni talebin oluşması gibi nedenlerden dolayı yeni alanlarda ya da destinasyonlarda uzmanlaşmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu faktörlere ilişkin uzmanlaşma süreci ise alanda yeni oluşturulacak eğitimlerle sağlanacaktır. Ülkemizde turist rehberinin yasal olarak sınıflandırılması, sadece gidilen bölge/bölgelere göre veya gezilen tüm bölgelere göre yapılmaktadır. Türkiye'deki tüm bölgelerin uygulama gezisine katılan ve çalışma kartını alan rehberin kartında Ülkesel Turist Rehberi ve tüm bölgelerin eğitim gezisini tamamlamayan rehberin çalışma kartında ise Bölgesel Turist Rehberi ifadesi yer almaktadır. Düzenlenen uygulama gezisi üzerinden rehberin, ülkenin sahip olduğu kültürel, doğal ve daha birçok unsurunu bildiği kabul edilmektedir. Bu noktada devreye belirli konularda ve/veya alanlarda meslekte uzmanlaşma konusu girmektedir.

Uzman rehber, belirli bir alanda kendini yetiştirmiş ve bu alanda gerçekleştirilen turlarda profesyonellik içinde mesleğini yürüten kişidir. Uzmanlaşma alanları, destinasyona, turizm çeşitliliğine ve özel ilgi alanlarına göre farklılık gösterebilir (Güven, Ünal & Caber, 2018, s. 208). Christie & Mason (2003) uzmanlaşmanın ve kişisel gelişimin önemine vurgu yaparak rehberin yetkinleşmesinde ve profesyonelleşmesinde nitelikli eğitimin önemini belirtmektedirler. Rehberlerin zaman içerisinde kendi anlayış, kavrayış ve bilgi dağarcıklarını zenginleştirmeleriyle turiste aktarılan bilginin de ve böylece onların turdan kazanacağı deneyimin de zenginleşeceğini vurgulamaktadırlar. Turist rehberlerinin belirli bir alanda uzmanlaşmaları; turistin memnuniyetine, ülke imajına ve rehberin iş doyumuna olumlu katkı sağlayacağı başka çalışmalarda da sıklıkla ifade edilmektedir (Köroğlu & GÜDÜ Demirebulat, 2017). Turist özelliklerinin değişim göstermesi, rehberlerin de

uzmanlaşma eğilimlerini ve yönlerini belirlemektedir (Temizkan, 2010). Yaşanılan bu süreç, rehberleri de uzmanlaşmak için belli alanları seçmeye ve kendini geliştirmeye yöneltmektedir. Türkiye’de rehberlik alanında uzmanlık eğitimi Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın denetimi ve gözetiminde, Turist Rehberleri Odaları Birliği’nin (TUREB) ve Meslek Odalarının faaliyetleri/çalışmaları ile düzenlenmektedir. Bu bağlamda, rehberlik uzmanlaşma eğitimlerinden, süreçlerinden ve uzmanlaşma alanlarından TUREB’in görev ve sorumluluğunun oldukça ağır bastığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’nin farklı bölgelerinde mesleklerini icra eden turist rehberlerinin meslekte uzmanlaşmaya ve uzmanlık alanlarına/türlerine yönelik görüşlerini ortaya koymaktır. Buradan hareketle, rehberlerin mesleklerine yönelik uzmanlaşma temelinde bakış açıları irdelenerek rehber ve turizm sektörü bağlamında çıkarımlar yapılacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Turist Rehberliği Mesleğinin Doğası

Küresel ölçekte teknolojinin gelişimi insanların yaşam biçimlerini ve alışkanlıklarını da beraberinde etkilemiştir. Özellikle bilgiye, insanların eskiye kıyasla çok daha hızlı ve kolay ulaşması, 20-30 yıl öncesinde pek de öngörülen bir durum olmasa gerektir. Ancak günümüzde insanlar, daha önce adını dahi duymadıkları yerleri sanal olarak gezebilmekte, istedikleri bilgilere çok geniş yelpazede erişim sağlayabilmektedir. Söz konusu gelişmelere turizm sektörü perspektifinden bakıldığında, turistik eğilimlerin ve turist taleplerin de geçtiğimiz 20 yılda oldukça değişim gösterdiği açık bir şekilde sahada kendini göstermektedir (Koroğlu, 2007). Yaşanan gelişmelere ve değişimlere bağlı olarak turizm endüstrisi içinde yer alan tur operatörleri/seyahat acentaları turistlerin beklentilerine uygun olarak turistik ürünlerini ve ürün içeriklerini güncellemeye başlamıştır. Tur operatörlerinin ve seyahat acentalarının bir araya getirmiş olduğu ulaştırma, yeme-içme, konaklama, eğlence, müze ve ören yeri gezi programları gibi turistik ürünler turist tarafından satın alındıktan sonra söz konusu işletmeler, turistlerle her zaman doğrudan iletişim kurma imkanına sahip değil iken turist rehberleri, turistlerle uzun süreli etkileşim içerisinde olabilmektedir (Zengin, Batman, & Yıldırğan, 2004, s. 369).

Turist rehberi, turistlerin gittikleri destinasyonu deneyimlemelerini sağlayan ve o turistlerin bölgeden mutlu duygularla ve olumlu düşüncelerle ayrılmasını sağlayan turizm sektörünün başat çalışanlarından (Ap & Wong, 2001). Rehberle çıkılan turların daha ilgi çekici ve dikkat uyandırıcı özelliklere sahip olduğunu belirten araştırmalar mevcuttur. Bunun nedeni ise, turist rehberlerin, tur gruplarının ziyaret edilen bölge ile etkileşime geçmesinde kayda değer bir role sahip olmasıdır (Pearce, 1984, s. 130).

Türkiye’de de gün geçtikçe önemi ve sahip olduğu rolü anlaşılan turist rehberliği için, meslek kanunu ile belirli çerçeveler çizilmiştir. Turist rehberliği mesleğinin tanımı, mesleğin içeriği, mesleğin yürütülme şekli gibi birçok temel bilgiler 6326 sayılı Turist Rehberliği Mesleği Kanunu’nda açıkça belirtilmiştir. Kanun’da rehberlik mesleği

“Seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup hâlindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil kullanılarak ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleri ile varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesini” şeklinde ifade edilmektedir (Resmi Gazete, 2012). Söz konusu tanımdan yola çıkarak bir rehberin temel mesleki görevlerinin, belirli konularda bilgi sahibi olmak, sahip olduğu bilgiyi ziyaretçilere onların anlayabileceği şekilde yorumlayabilmek, aktarabilmek ve bu süreçte ziyaretçilerin kendi seçmiş oldukları dilde bunu gerçekleştirebilecek yabancı dil bilgisine sahip olmak gibi unsurları içerdiği görülmektedir. İfade edilen bu görevler sadece kanunda yer alan tanımlamalar olup alan literatürü incelendiğinde rehberlik mesleğinin çok daha fazla görev ve sorumluluklara sahip olduğu görülmektedir. Rehber aynı zamanda, grubu yönetme, kültürler arası etkileşim sağlama, sorunlarla başa çıkabilme, turist ile yerli halk arasında aracılık ve arabuluculuk yapma, liderlik etme gibi görevleri (rolleri) de mesleğini yürütürken sıklıkla başvurmaktadır (Schmidt, 1978; Holloway, 1981; Cohen, 1985; Jensen, 2010). Tetik tarafından 2006 yılında yapılan çalışmada, rehberlerin temel olarak yabancı dil bilgisine, genel kültür bilgisine, diğer kültürler hakkında bilgiye, yöreye dair bilgiye ve ilkyardım bilgisine sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Günümüzde ise rehberin sahip olduğu bu roller oldukça değişim göstermiştir. Giderek daha karmaşık hale gelen bu roller, rehberler ve ziyaretçiler arasında oluşturulan özelleştirilmiş turlar için aktif iş birliği ile karakterize edilen, birlikte yaratılan turizm deneyimlerine yönelik bir değişime evrilmektedir (Weiler & Black, 2015).

Alan Uzmanlığı

Rehberlik eğitiminin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi incelendiğinde, önceleri (1990 öncesi) çeşitli öğrenci birliklerinin ve derneklerin verdiği kurslar ve belgeler ile yapılabilen rehberlik 1990 yılı itibariyle sadece Bakanlığın düzenlediği kurslar ve verilen belge ile icra edilebilir hale dönüşmüştür. Bununla birlikte, 1990’ların ikinci yarısından itibaren üniversiteler içerisinde de eğitim süreci başlamıştır (Ahipaşaoğlu, 2006). Turist rehberliği eğitiminin de sahada uygulamasının da oldukça eski bir geçmişe sahip olmasına rağmen bu konudaki ciddi çalışmaların 2012 yılında 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu’nun çıkmasına dayanmaktadır. Günümüzde rehberlik eğitimi üniversitelerde ön lisans, lisans ve yüksek lisans ve doktora düzeyinde programlarla gerçekleştirilmektedir. Bu programlara ilaveten Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın ya da bakanlık denetiminde birliklerin düzenlediği sertifika programlarını tamamlayanlar da dil puan şartı ve uygulama gezisine katılma şartlarını yerine getirerek rehber olabilmektedir (Çakmak & İstanbullu Dinçer, 2018; Çetin, & Soybalı, 2021).

1980’li yıllar incelendiğinde, bireysel seyahatin gidilen destinasyona uzaklık siyasi ve sosyolojik farklılıklar ve coğrafi zorluklar gibi nedenlerden dolayı turist rehberlerinin

birer ihtiyaç olduğu görülmektedir (Schuchat, 1983). Bazı alanlarda yapılan turların, turistlerin seyahat dönüşümlerinde oldukça etkileyici olduğunu belirten çalışmalar vardır. Örn., inanç turu rehberliği ve kültür turu rehberliği bağlamında uzman rehberler tarafından gerçekleştirilen turlar, ziyaretçilerin kişisel gelişimini ve kalıcı kişisel dönüşümlerini kolaylaştırabileceği ifade edilmektedir (Parsons, Mackenzie, & Filep, 2019). Turist rehberliği mesleği gibi geniş bir bilgi yelpazesine sahip meslek grubunun tam anlamıyla her konuya hâkim olabilmesi mümkün olamayacağından, çalışma alanlarının belirli alt dallara ayrılması, mesleğin doğası için önemli olduğu ve güncel turizm taleplerinin de bu yönde olduğu ifade edilmektedir (Celep, 2022). Bu açıklamalardan hareketle, rehberlikte uzmanlaşma oldukça önemli bir hala gelmektedir. Rehberlikte uzmanlaşma; tur operatörlerinin veya seyahat acentalarının ihtiyaç duyduğu yeni bir destinasyon ve turistik ürünle ilgili henüz diğer rehberlerin farkında olmadığı alanlarda rehberin kendisini geliştirerek derinlemesine bilgi sahibi olduğu, farkındalık ve farklılık kazandığı, nitelikli çalışma koşullarına sahip olduğu, ihtiyaç duyulan bir alanın ender bulunan turist rehberi şeklinde ifade edilebilir (Yenipınar & Yılmaz, 2019; Celep, 2022).

Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği'nde meslekte uzmanlaşma eğitiminin hangi kurumlar tarafından verileceği ve verilecek eğitimin değerlendirme içeriğine dair bilgiler yer almaktadır. Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği Madde 39 (1)'a göre "Turizm çeşitliliği dikkate alınarak, bölgelerine göre uzman turist rehberi yetiştirilmesi ve turist rehberlerinin çeşitli konularda eğitilmesi amacıyla, Bakanlığın gözetim ve denetimi altında Birlik veya Birliğin uygun görüşü ile odalar tarafından ücretli veya ücretsiz uzmanlık eğitimi programları düzenlenebilir. Birlik ve odalar bu konuda eğitim vermeye yetkili kamu kurum ve kuruluşlarıyla, yükseköğretim kurumlarıyla, konusunda uzmanlaşmış özel şahıslarla, diğer meslek kuruluşları ve özel kuruluşlarla iş birliği yapabilir." şeklinde rehberlik uzmanlık eğitiminde sorumlu olan kurumlar ve uzmanlık eğitimini verebilecek yapılar açık bir şekilde belirtilmiştir. Şimdiye kadar düzenlenmiş uzmanlık programlarının ve gelecekte düzenlenecek olan uzmanlık programların yapısal özelliği 39. Madde'nin 1 numaralı bendinde yer almaktadır.

Alanda yapılan daha önceki çalışmalarda, rehberleri çalışma alanlarına, hizmet türlerine göre ayırmaya yönelik denemeler yapılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir; kent rehberi, seyahat rehberi, resmi görev rehberi, sürücü rehber, sektör rehberi, macera rehberi, tercüman rehberi, protokol rehberi, müze/sanat galerisi rehberi, şehir rehberi, nokta rehber, iş dünyası rehberi, genel kültür rehberi, ören yeri rehberi, konferansçı rehber, uzman rehber, ve mavi yolculuk rehberi (Pond, 1993; Mancini, 2001; Ahıpaşaoğlu, 2006; Demircan, 2007; Çolakoğlu, Efendi & Epik, 2014). Tablo 1'de yıllara göre turist rehberliği alanında düzenlenmiş olan uzmanlık programları yer almaktadır.

Tablo 1. Yıllara Göre Turist Rehberliği Uzmanlaşma Eğitim Programları

Düzenlenen Eğitim Programları	Yılı	Düzenlenen Eğitim Programları	Yılı
1.Çanakkale Savaşları Eğitimi Programı	2003	29.İstanbul'da Mimari Uzmanlaşma Eğitim Programı	2013
2.Çatalhöyük Eğitim Programı	2003	30.Bizans İstanbul'u Uzmanlaşma programı	2013
3.Taksonomi Eğitimi ve Gezisi	2004	31.İstanbul'da Yahılar uzmanlaşma Eğitimi programı	2013
4.Türkiye'de Musevi Mirası Rehberlikte Eğitim Programı	2004	32.İstanbul'da Kuş Gözlemciliği Uzmanlaşma Eğitimi	2013
5.Çocuk ve Müze Mesleki Eğitim Programı	2004	33. İstanbul'da Hristiyanlık Uzmanlaşma Eğitimi	2013
6.Yurtdışı Turlar: Mısır Eğitim Programı	2004	34. İstanbul'da Su Yapıları Uzmanlaşma Eğitimi	2013
7. Yurtdışı Turlar: İtalya Eğitim Programı	2004	35. İstanbul'da Ticari Yapılar Uzmanlaşma Eğitimi	2013
8.Çanakkale Uzmanlık Eğitim Programı	2005	36.Osmanlı İstanbul'u Uzmanlaşma Eğitimi	2013
9.Genel Mısır Tarihi Eğitimi Programı	2005	37.Likya Yolu Uzmanlaşma Eğitim Programı	2014
10. Yurtdışı Turlar: İspanya Üzerine Mesleki Eğitim Programları	2007	38.Yeni Bir Turizm Rotası Olarak Büyük Usta: Mimar Sinan Uzmanlaşma Eğitimi	2015
11. Yurtdışı Turlar: İtalya Üzerine Mesleki Eğitim Programları	2007	39.Topkapı Sarayı Uzmanlaşma Eğitimi	2015
12.İtalya Üzerine Mesleki Eğitim Turları	2007	40.Askerî İbradi Botanik Turizmi Uzmanlaşma Eğitim Programı	2015
13.Fransa Üzerine Mesleki Eğitim Programı	2007	41.Bisiklet Rehberliği Uzmanlaşma Eğitim Programı	2016
14. İspanya Üzerine Mesleki Eğitim Programı	2007	42.Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Uzmanlaşma Eğitim Programı	2016
15. Mısır Üzerine Mesleki Eğitim Programı	2008	43.Gastronomi Uzmanlaşma Eğitim programı	2016
16. Güney Afrika Üzerine mesleki Eğitim Programı	2008	44.Trakya Bölgesindeki Mimar Sinan Eserleri Uzmanlaşma Eğitim Programı	2016
17. Dubai-İsveç Üzerine mesleki Eğitim Programı	2008	45.Yedi Kiliseler Uzmanlaşma Eğitim Programı	2016
18. Avustralya-Yeni Zelanda Üzerine mesleki Eğitim Programı	2008	46.Doğa Yürüyüş Programı Uzmanlaşma Eğitim Programı	2016
19.Dalgıçlık Üzerine Mesleki Eğitim Programı	2008	47.Türk Halıcılığı Üzerine Mesleki Eğitim Programı	2017
20. Çocuk ve Müze Mesleki Eğitim Programı	2008	48.Doğu Roma Mimarisi Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitim Programı	2017
21.Antik ve Genç Çağlarda İstanbul	2008	49.Eyüp Belediye Başkanlığı ESTAM Rehberliği Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi	2017
22.Gastronomi ve Şarap Üzerine Mesleki Eğitim Programı	2008	50.Troia ve Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Uzmanlaşma Eğitim Programı	2019
23.Kuş Gözlemciliğine Giriş Mesleki Eğitim Programı	2008	51.Göbeklitepe ve Mezopotamya Uzmanlaşma Eğitim Programı	2019

24.İstanbul Uzmanlaşma Eğitimi Programı	Kültür Sanat Rehberliği	2009	52.Yedi Kiliseler Uzmanlaşma Eğitimi Programı	2019
25.İstanbul Uzmanlaşma Eğitimi Programı	Kültür Sanat Rehberliği	2010	53.İslam Sonrası Mezar Taşları Sanatı Uzmanlık Eğitimi Programı	2021
26.İstanbul Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi Programı	Kültür Sanat Rehberliği	2012	54.Afyon Frigya'sı ve Savaş Alanları Uzmanlık Eğitimi Programı	2021
27.İstanbul'da Eğitim Programı	İslam Eserleri Uzmanlaşma	2013	55.Hititler Uzmanlık Eğitimi Programı	2022
28.İstanbul'da Eğitim Programı	Musevi Mirası Uzmanlaşma	2013	56.Çanakkale Savaş Alanları ve Gelibolu Tarihi Alanı Uzmanlık Eğitimi Programı	2022

Kaynak: Budak (2022), Rehber Odalarının ve TUREB'in internet sitelerinden alınan verilerin derlenmesiyle oluşturulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde, kültür turu rehberliğinden, inanç turu rehberliğine, tarih rehberliğinden, özel ilgi rehberliğine, eko tur rehberliğinden, savaş alanları rehberliğine uzanan ve daha birçok alanda düzenlenmiş eğitim programlarının varlığı dikkat çekmektedir. İstanbul destinasyonun sahip olduğu değerleri ve zenginlikleri nedeniyle 18 uzmanlaşma programının İstanbul bağlamında gerçekleştirildiği görülmektedir. Uzmanlaşma çeşitlerine göz gezdirildiğine, literatürde belirtildiği gibi, destinasyona, turizm çeşitliliğine ve özel ilgi alanlarına değişkenlik gösterdiği belirtilebilir. Rehberlere yönelik yurtiçi turlarda uzmanlaşmaya yönelik düzenlenen eğitim programlarının yanı sıra yurtdışında uzmanlaşmaya yönelik de eğitim programlarının düzenlendiği belirtilebilir. Afrika ülkelerinden Avrupa ülkelerine, Ortadoğu ülkeleri ve Avustralya'ya kadar uzanan coğrafyada farklı uzmanlık ve mesleki eğitim programları düzenlenmiştir. Ancak, Meslek Kanun'unun yürürlüğe girdiği tarih olan 2012 yılından yurtdışı turlarına değil yurt içinde uzmanlaşmaya ağırlık verildiği göze çarpmaktadır. Tablo 2'de turist rehberinin uzmanlaşabileceği alanlara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2. Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Alanları/Konuları

Bölgesel turist rehberliği	Dalış rehberliği
Yurtdışı rehberliği	Safari rehberliği
Protokol rehberliği	Macera turları rehberliği
Gemi turları rehberliği	Atlı tur rehberliği
Kent turları rehberliği	Kuş gözlemciliği rehberliği
Müze rehberliği	Fotoğraf turları rehberliği
Kültür turu rehberliği	Sağlık turları rehberliği
Kültür-sanat rehberliği	Engelli rehberliği
İnanç turizmi rehberliği	İşaret dili rehberliği
Savaş alanları rehberliği	Çocuk/öğrenci grupları rehberliği
Gastronomi turizmi	Zeytin Tarımı ve Zeytinyağı Üzerine Turist Rehberliği
Şarap turu rehberliği	Etkinlik grubu rehberliği
Festival rehberliği	Kültür rotası rehberliği

Doğa turları rehberliği	Spesifik alan rehberliği
Ekoturizm rehberliği	Dağcılık ve trekking rehberliği
Flora ve fauna rehberliği	

Kaynak: Yenipınar & Yılmaz (2019), Budak (2022)

Tablo 2’de yer aldığı üzere rehberlikte uzmanlaşma alanları tema ve etkinlik alanlarının yanı sıra farklı bölgesel alanlarda uzmanlaşma şeklinde de olabilmektedir. Türkiye’de düzenlenen rehberlik uzmanlaşma programlarının bölgeler bazında, çeşitli doğal, kültürel unsurlara yönelik ve tarihi alanlarda yoğunluk kazandığı ifade edilebilir (Köroğlu & Güdü Demirbulat, 2017).

Uluslararası literatür incelendiğinde sürdürülebilirliğin sağlanması konusunda turist rehberliği (Rabotic, 2010), kültür turu rehberliği (Feldman, & Skinner, 2018), ekoturizm rehberliği, (Kong, 2014) ve rekreasyon alanı uzmanlığı (Stemmer, Aas, Veisten, & Lindberg, 2022), gibi konularda turist rehberlerinin alanlarında uzmanlaşmalarına değinilmiştir. Ulusal literatürde de turist rehberliği uzmanlığına ilişkin yapılmış çalışmalara rastlanmıştır. Turist rehberlerinin gastronomi bilgisi, gastronomi uzmanlığı, (Akay & Özöğütçü, 2018; Başoda, Aylan, Kılıçhan, & Acar, 2018; Bahar, 2021), rehberlik bölümü öğrencilerinin rehberlik mesleğinde uzmanlaşmaya yönelik algıları (Çetin, & Soybalı, 2021) sağlık turizmi rehberliği (Ukdu, Karakaş, Çelik, Zurnacı & Tabu, (2018), turist rehberliğinde uzmanlaşma (Akpınar & Avcı, 2021), rehberlerinin uzmanlık kazanmasında lisansüstü eğitimin katkısı (Akdu, 2022), özel ilgi turlarında rehberlerin uzmanlaşması (Celep, 2022), üzerine çalışmaların literatürde üzerinde durulan konular olduğu tespit edilmiştir.

YÖNTEM

Yürütülen araştırmanın amacı, Türkiye’nin farklı bölgelerinde mesleklerini icra eden turist rehberlerinin meslekte uzmanlaşmaya ve uzmanlık alanlarına/türlerine yönelik görüşlerini ortaya koymak ve bulgular neticesinde değerlendirmelerde bulunmaktır. Gerçekleştirilen araştırma nitel verili bir çalışmadır. Nitel araştırmalar, çalışma amacı kapsamında okuyucuya/araştırmacılara derinlemesine bilgi sunmak için kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırma deseni olarak konu kapsamında mevcut durumu derinlemesine betimleyebilen ve inceleyebilen yaklaşım olan durum çalışması belirlenmiştir (Creswell, 2007; Merriam, 2013). Veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan görüşme, zengin veri toplama yöntemlerinden birisidir (Briggs, 1986). Nitel araştırmalarda, en çok tercih edilen örnekleme yöntemlerinden biri olan amaçlı örnekleme (Karataş, 2017), zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkan vermekte ve örnekleme seçimi için önemli olduğu düşünülen ölçütler belirlenerek seçim yapılmaktadır (Yıldırım, 2010; Büyüköztürk, 2012). Araştırmanın evrenini Türkiye’de turist rehberliği mesleğini yürüten rehberler oluşturmaktadır. TUREB’in sayfasında güncel turist rehberi sayısı 12497 kişi olarak belirtilmektedir (TUREB, 2023). Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen 16 turist rehberi oluşturmaktadır. Toplamda 16 kişiyle görüşme yapılmış olup çevrimiçi görüşme yapılan kişi sayısı 5, yüz yüze 11 kişi ile görüşme yapılmıştır. Rehberlere

yöneltilmek üzere yarı yapılandırılmış soru tekniği ile görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırma soruları oluşturulurken konuya ilişkin daha önce yapılan araştırmalardan faydalanılmıştır (Akpınar & Avcı, 2021; Budak, 2022). Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, 6 adet görüşme sorusu yer alırken ikinci bölümde katılımcıların demografik ve mesleki bilgilerine dair sorular yer almaktadır. En kısa görüşme süresi 13 dakika 20 saniye iken en uzun görüşme süresi 48 dakikadır. Nitel araştırmalarda belirli bir görüşme süresi belirtilmemiş olmakla birlikte görüşme süresinin uzamasıyla birlikte araştırmacı ile katılımcı arasında bir güven ortamı kurulmakta böylece daha derinlemesine bilgi edinilebilmekte ve alınan bilgilerin doğruluğunun sağlanması yapılabilmektedir. Nitel araştırmalarda uzun süreli etkileşim, yürütülen araştırmanın geçerliliğini artıran bir unsur olarak ifade edilmektedir (DiCicco-Bloom, & Crabtree, 2006). Görüşme sürelerine ilişkin ayrıntılı bilgi Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcılarla Gerçekleştirilen Görüşme Süreleri

Katılımcı	Görüşme Süresi	Katılımcı	Görüşme Süresi	Katılımcı	Görüşme Süresi
Katılımcı 1	21:46	Katılımcı 7	19:54	Katılımcı 13	37:18
Katılımcı 2	18:30	Katılımcı 8	17:25	Katılımcı 14	19:45
Katılımcı 3	13:20	Katılımcı 9	26:42	Katılımcı 15	22:16
Katılımcı 4	37:50	Katılımcı 10	20:35	Katılımcı 16	16:37
Katılımcı 5	24:15	Katılımcı 11	41:12		
Katılımcı 6	30:08	Katılımcı 12	48:00		

Nitel araştırmaların geçerlilik ve güvenilirliğini belirlemek için kullanılan test ve ölçümler nitel araştırmalara uygulanmasa da geçerlilik ve güvenilirlik gibi kavramlar, nitel araştırmaların kendi doğasına uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Geçerlilik, kullanılan yöntemlerin bütünlüğüne ve uygulanmasına ve bulguların verileri doğru bir şekilde yansıtma hassasiyetine atıfta bulunurken, güvenilirlik ise kullanılan analitik prosedürler içindeki tutarlılığı tanımlamaktadır (Noble & Smith, 2015). Yürütülen bu araştırmada geçerliliğin sağlanabilmesi için araştırmacılarla uzun süreli etkileşimde bulunulmaya çalışılmıştır (Merriam, 2018). Ayrıca, oluşturulan görüşme formunun, araştırmaya konu olan durumu değerlendirmedeki yeterliliği ve araştırma amacına uygunluğu açısından incelenmesi için daha önce rehberlik deneyimine sahip 2 akademisyenden ve 1 rehberden görüş alınarak görüşme formuna son hali verilmiştir. Araştırma süreçleri ve aşamaları ayrıntılı ve açık bir şekilde ifade edilmeye çabalanmıştır. Böylece, araştırmanın güvenilirliği bağlamında, bağımsız bir okuyucunun araştırmacının kullandığı yol ve yöntemi takip ederek çalışmanın bulgularını doğrulayabilmesi çalışılmıştır (Lincoln & Guba, 1985). Araştırma verileri 1 Mart- 15 Mart 2023 tarihleri arasında toplanmıştır.

Nitel araştırmalarda örneklem sayısının yeterliliğine dair farklı görüşler mevcuttur. Yürütülen bu araştırmada 15 kişiden elde edilen verinin nitel araştırma için yeterli olacağını savunan Kelly’nin (1963) bakış açısı benimsenmiştir. Görüşmeler sürecinde 14. görüşmeden sonra elde edilen bilgilerin birbirini tekrar etmeye başladığı görülerek

16. görüşmecide görüşme süreci tamamlanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analizle incelenmiştir. Betimsel analizle katılımcılardan bazı alıntılar yapılarak, ulaşılan çarpıcı görüşlerin metne yansıtılması sağlanmakta, veriler okuyucuların anlayabileceği ve isterlerse kullanabileceği bir şekle dönüştürülmüştür (Altunışık vd., 2007).

Çalışmanın araştırma soruları aşağıda yer almaktadır;

- S1. Küresel bazda turistik talep yapısı göz önüne alındığında, turist rehberliğinde alan uzmanlığına bakış açınız nasıldır?
- S2. Türkiye’de rehberlik mesleğinde uzmanlaşmaya gidilmeli midir, nedenleri nelerdir?
- S3. Turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma hangi alanlarda olabilir?
- S4. Meslekte alan uzmanı olabilmek için ihtiyaç duyulan/gerekli olan kriterler (sizce) neler olabilir?
- S5. Turist rehberliği mesleğinde alan uzmanlığının katkıları/olumlu yönleri nelerdir?
- S6. Turist rehberliği mesleğinde alan uzmanlığının olumsuz yönleri nelerdir?

BULGULAR

Görüşme yapılan kişilerin demografik ve mesleki özellikleri tablo 4’te verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde, örnekleme oluşturan katılımcıların farklı yaş aralıklarından olduğu ve birçoğunun farklı kurumlardan eğitim aldıkları, farklı odalara üye oldukları görülmektedir. Bu bağlamda, örneklemin oldukça heterojen olduğu ifade edilebilir. Araştırmaya katılan 16 katılımcıdan 10’unun erkek 6’sının kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş aralıkları 26 ila 47 arasında değişkenlik göstermekte olup rehberlerin hepsinin İngilizce dili olmak üzere bazı rehberlerin Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Rusça, Arapça, Farsça dillerinden birisinin çalışma kartlarında yazdığı tespit edilmiştir. Hâlihazırdaki rehberlerin ve yeni rehber olan kişilerin İngilizce dilinden rehber olması, Seçkin ve Şahin’in (2020) araştırma sonuçları ile paralel olup özellikle İngilizce dilinde rehber sayısının fazla olduğu görülmektedir. Katılımcıların en az 2 yıl en fazla 21 yıl rehberlik deneyimine sahip olduğu ve Adana, İstanbul, Trabzon, İzmir, Nevşehir, Antalya, Ankara, Aydın, illerindeki bölgesel odalara kayıtlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik ve Mesleki Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Dil/Diller	Sektör Deneyimi	Oda	Rehberlik Eğitiminin Alındığı Kurum
K1	E	47	ING.	4	ADRO	Eskişehir Osmangazi Üniv.
K2	K	34	ING.	2	ADRO	Adnan Menderes Üniv.
K3	K	46	ISP., ING.	14	İRO	Kültür ve Turizm Bakanlığı
K4	K	33	ING.	3	TRO	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv.
K5	E	32	ING.	9	İRO	Ege Üniv

K6	E	44	IT., ING.	21	İZRO	Kültür ve Turizm Bakanlığı
K7	K	38	FR., GR.	13	İZRO	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv.
K8	E	43	ING.	20	NERO	Kültür ve Turizm Bakanlığı
K9	E	29	ING., RU	6	ARO	Akdeniz Üniv.
K10	E	40	ING.	16	ANRO	Kültür ve Turizm Bakanlığı
K11	E	34	ING., FR.	9	ANRO	Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.
K12	E	28	ING.	6	ATRO	Muğla Sıtkı Koçman Üniv.
K13	K	26	ING., RU.	4	ARO	Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.
K14	E	43	ING., ARAP.	17	ADRO	Kültür ve Turizm Bakanlığı
K15	K	36	ING.	10	ARO	Balıkesir Üniv.
K16	E	37	ING., FARS.	8	İRO	Ege Üniv.

16 katılımcıdan 5'inin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu kurslara katılarak rehberlik eğitimini aldıkları diğer katılımcıların ise Türkiye'deki farklı üniversitelerden rehberlik eğitimi aldıkları bulgulanmıştır. Araştırma sorularına ilişkin katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar aşağıda betimsel olarak incelenerek değerlendirilmelerde bulunmaktadır.

S1. *Küresel bazda turistik talep yapısı göz önüne alındığında, turist rehberliğinde alan uzmanlığına bakış açınız nasıldır?*

Uzmanlığın önem kazandığı meslek gruplarından biri olarak turist rehberliği görülmektedir. Araştırmaya katılan turist rehberlerinin neredeyse hepsi, turizmin ve turist beklentilerinin değişim gösterdiğini ve bu nedenle alan uzmanlığına olumlu baktıklarını belirtmişlerdir. Buna ilişkin söylenen ifadelerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

"İnsanlar artık bir turistik ürün satın alırken, bu ürünün özgün yönlerini göz önüne bulunduruyorlar. Yani örneğin Türkiye'den bir kültür turu satın almak isteyen kişi bu kültür turunun kendine has olan özellikleri üzerine duruyorlar. Dolayısıyla turistik ürün tüketim desenleri değişti ve kişileşti. Bu yüzden bu kişileşmiş ve özel taleplere cevap verebilmek için turist rehberlerinin de bu talebin özgünlük talep edilen yönlerine odaklanarak hizmet verme biçimlerini dönüştürmeleri gerekmektedir. Bir diğer kriter ise turistlerin kendisi değişiyor. Yeni turist tipi tek başına veya küçük gruplarla seyahat etmeyi seven, sosyal medyada üretilen turistik imajlardan ve göstergelerden oldukça etkilenen kişilerdir. Bunlar özellikle kendilerini sosyal medyada diğerlerinden farklı gösterecek deneyimler peşindeler dolayısıyla gezmek istedikleri yerler de buna bağlı olarak daha az bilinen yerler olmak zorunda. Bu bağlamda turistlerin deneyimlerini daha farklı ve özgün kılabilmek adına ana akım turistik ürün biçimlerinden niş ürünlere yönelmek gerekiyor. Bu yüzden meslek mevcut konjonktürde uzmanlaşmayı gerekli kılıyor." (K5).

"Küresel bazda değişen ve çeşitlenen talepler doğrultusunda uzmanlaşmanın önemli olduğu kanaatindeyim. Uzmanlaşmanın rehber, turiste ve aynı zamanda ilgili acenta ve destinasyona

yönelik olumlu yönde geri dönüşümleri olmaktadır. Türkiye turizmi sadece deniz, güneş ve kum üçlüsünden ibaret değildir. Çok fazla kültürel, doğal ve tarihi çekiciliklere sahip olmamız özellikle özel ilgi turları kapsamında uzmanlaşma oldukça önemlidir.” (K15).

Turizm sektörünün önemli hizmet sağlayıcılarından biri olan turist rehberlerinin önemli görevlere ve sorumluluklara sahip olduğu değerlendirilmektedir (Akdu, 2022). Bu bağlamda, görüşme yapılan katılımcıların birçoğu rehberlik mesleğinin birçok farklı role sahip olduğunu ve mesleklerini yürütürken görevlerini en iyi şekilde yapmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

S2. Türkiye’de rehberlik mesleğinde uzmanlaşmaya gidilmeli midir, nedenleri nelerdir?

Türkiye’nin derin bir kültürel geçmişe, zengin bir coğrafyaya ve tarihe sahip olduğunu bazı katılımcılar getirmiştir. Bu bağlamda, rehberlerin bilgi sahibi olması gereken oldukça fazla konu olduğunu belirten katılımcıların hepsi uzmanlaşmanın gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Konuya ilişkin katılımcıların bazı ifadeleri şu şekildedir;

“Türkiye sahip olduğu kültürel zenginlikler bakımından nadir ülkelerden biridir. Bu nedenle zaten çalışmayı seçtiği bölgeye göre farklı konularda uzmanlaşması gerekmektedir çünkü tüm ülke ve kültürü hakkında uzmanlaşması mümkün değildir. Uzmanlaşma rehberin kendi ilgi alanına göre seçilmelidir. Bazı rehberler sikkeler konusunda uzmanlaşırken bazıları antik su yollarını merak eder. Zaten meslekte belli bir süre deneyim kazanan rehber kendini bazı alanlarda uzmanlaştırma gereği duymaktadır çünkü başarılı rehberler özgünlük katabilenlerdir. Örneğin, çalışma yetkim olduğu halde doğu Karadeniz bölgesinde çalışmayı sevmiyorum ama GAP bölgesine ilgim var ve uzmanlaşmaya çalışıyorum. Belirli kalıplarda uzmanlaşmalarla sınırlamak bence mümkün değil bu meslekte” (K2).

“Türkiye’nin turizmde hala gerçekleştirilmemiş çok güçlü potansiyeli olduğunu düşünüyorum. Bu süreçte bize de epey rol düşmekte. Bu rollerden birisi de mesleğimizde daha iyi bir konuma sahip olmak daha başarılı olmak. Rehberlikte uzmanlaşma olmalıdır. Zaten, uzun yıllardır uzmanlaşma eğitimleri de veriliyor.” (K11).

Alanyazın incelendiğinde rehberlik mesleğinde uzmanlaşmanın günümüz koşullarında içerisinde değerlendirildiğinde bir ihtiyacın ötesinde bir gereklilik haline geldiği belirtilmektedir (Koroğlu, 2007; Başoda vd., 2018; Budak, 2022). Araştırmaya dahil olan katılımcıların bakış açısı ile alanyazının birbiri arasında örtüştüğü söylenebilir.

S3. Turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma hangi alanlarda olabilir?

Görüşmecilerin çoğunluğu, rehberlik mesleğinde uzmanlaşma sağlanabilecek birçok alanın olduğunu ifade etmişlerdir. Genel olarak en çok üzerinde durulan uzmanlaşma alanlarının kültür turu rehberliği, sanat tarihi rehberliği, gastronomi rehberliği ve ekoturizm rehberliği olduğu tespit edilmiştir. Konuya ilişkin katılımcıların bazı ifadelerine aşağıda yer almaktadır.

“Osmanlı dönemi, Selçuklular, Bölgeye göre beylikler dönemleri, Roma dönemi, Helenistik dönem, Müzecilik, Osmanlı hamamları, Hristiyanlık tarihi, Yahudi tarihi, İslamiyet, Ornitoloji, Gastronomi, Yedi Kiliseler, Doğa turları alanında, Savaş alanları uzmanlığı,

Hüzün turizmi uzmanlığı, Göbeklitepe uzmanlığı, Çatalhöyük uzmanlığı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi uzmanlığı, Likya bölgesi uzmanlığı, Kilikya bölgesi uzmanlığı gibi..” (K1).

“Bölgelere göre gastro rehberliği uzmanlaşması, Savaş alanları uzmanlığı, Doğa tabanlı tur programları ama belirli bölgelere ve alanlara odaklanmalı, İstanbul’da edebiyat turizmi, Türkiye’deki Musevi mirası, İnanç turizmi, ama belirli alanlara odaklanmalı, ör: yedi kiliseler gibi. Bu örnekler çoğaltılabilir.” (K5).

Hem ulusal alanyazında hem yabancı alanyazında turist rehberliğinde uzmanlaşma alanlarına yönelik oldukça farklı çeşitlilikte uzmanlık türlerinin olduğu belirtilebilir. Örneğin, gastronomi rehberliği, sağlık turizmi rehberliği, eko-tur rehberliği gibi (Black, Ham, & Weiler, 2001; Bahar, 2021; Akpınar & Avcı, 2021).

S4. Meslekte alan uzmanı olabilmek için ihtiyaç duyulan/gerekli olan kriterler (sizce) neler olabilir?

Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar genel olarak incelendiğinde, üzerinde durulan başlıca konuların rehberin uzmanlaşma alanına yönelik ilgi ve alakası, alanında uzman/profesyonel bir kişiden eğitim alması ve öğrendiklerini uygulamaya dökebilmesi olarak ifade edilmiştir.

“Turist rehberi zaten sürekli bilgisini güncellemeli ve ilgisini çeken konularda uzmanlaşma öz disiplinine sahip olmalı. Burada motivasyonlar bence çok değişiyor. Yeni rehberler için para kazandıran bölgede uzmanlaşmak ön planda iken eski rehberler daha spesifik konulara yöneliyor. Maalesef rehberin uzmanlığını ölçmek ne müşterinin ne de acentanın haddi değil. Zaten genel anlamda yol bilmeli, gezilecek yerlerin tarihini bilmeli, mola yerleri ve yemek alınacak mekanları bilmeli rehber çalıştığı bölgede. Rehberin öz memnuniyet hissettiği noktadır bence uzmanım dediği yer. Uzman olabilmek için sadece ilgi ve merak gereklidir. Araştırmacı yönü ile rehber kendini her konuda uzman noktasına taşıyabilir” (K2).

“Bizim meslekte yasal rehberlerin yanında kaçak rehber de azımsanmayacak kadar çok. Gerçek bir rehberin olması, istekli olması, emek harcaması ve ödevine iyi çalışması önemli değerlendirme hususları olabilir.” (K10).

Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın denetiminde uzmanlık eğitim programları düzenlenmektedir. Bu programlarda verilen eğitimlerde uzmanlık alanları üç temel unsur içerisinde yer almaktadır. Bunlar; konu, etkinlik ve bölge uzmanlığı şeklindedir (Koroğlu & GÜdü Demirbulat, 2017). Katılımcıların birçoğu belirtilen uzmanlaşma türlerine değinerek rehberin kişisel özelliklerinin ve mesleğe yönelik sahip olduğu özelliklerin uzmanlaşma alanı ile örtüşmesi gerektiğini belirtmiştir.

S5. Turist rehberliği mesleğinde alan uzmanlığının katkıları/olumlu yönleri nelerdir?

Katılımcıların bazıları alan uzmanlığının rehberin kendisine, turiste ve seyahat acentasına/tur operatörüne katkıları olacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda aşağıda katılımcıların bazı ifadelerine yer verilmiştir.

“Ülkemizin prestijini ve konumunu alanında iyi rehberlerimizle iyileştirebiliriz. Örn., ben Likya yolu yürüyüş rehberliği yapıyorum. Artık, grupta geçtiğimiz yollardaki ağaçları, bitkileri

ve yaşayan hemen hemen bütün canlıları biliyorum. Bunu biranda değil zamanla kazandım bu bilgi düzeyeni.” (K9).

“Gelişim ve değişim sağlar. Farkındalık artar. Herkesin rehber olmasının önü kapanır.” (K4).

Katılımcıların bazıları, uzmanlaşmanın rehberin kendisine ve ülkeye olumlu etkileri olacağından bahsetmiştir. Yenipınar ve Yılmaz (2019), yapmış oldukları çalışmada rehberlik mesleğinde uzmanlaşmanın katkılarında bahsetmişlerdir. Katılımcıların söyledikleri unsurların birçoğu yazarların çalışması ile benzerlik göstermektedir.

S6. Turist rehberliği mesleğinde alan uzmanlığının olumsuz yönleri nelerdir?

Katılımcıların çoğunluğu alan uzmanlığının olumsuz yönünün olmadığını belirtmiştir. Ancak, olumsuz tarafları olduğunu belirten katılımcılar da mevcuttur (3 kişi). Alan uzmanlığının olumsuz yönlerinin neler olduğuna katılımcıların söylemleri üzerinden biraz daha yakından bakılması gerekmektedir.

“Tek bir konu, alan veya mekânda uzmanlaşılması tabii ki rehberi aynı seviye ve bölgede sınırlandırabilir. Bir noktadan sonra monotonlaşma söz konusu olabilmektedir. Uzmanlaştığı alanın değişen trendlerden dolayı bir süre sonra rağbet görmemesi fikri de risk konusu olabilmektedir.” (K15).

“Tek konuda uzmanlaşma diğer konuları gözden kaçırma”. (K13).

“Herhalde bir rehber için en olumsuz yanı uzmanlık alanına rağbetin olmaması ya da belli bir süre sonra azalması olur. Tabii bu uzmanlaşma turuna sıklıkla çıkmak belki kişinin sıkılmasına da sebep olabilir. Tabii eğer uzmanlık alanını sınırlı bir alanla tutarsa iş bulma şansının azalması da olabilir.” (K5).

Uzmanlaşmanın olumsuz yönlerinin neler olduğuna ilişkin soruya katılımcıların çoğu olumsuz bir yönünün olmadığını ifade etmişlerdir. Olumsuz yönünü ifade eden 3 katılımcının söylemiş oldukları hususlar ise rehberin mesleğinin monotonlaşması, bir alana ağırlık verilerek diğer alanların gözden kaçması, çalışma alanının sınırlı olması gibi unsurlar olduğu görülmektedir. Bu bulgular, Yenipınar & Yılmaz'ın (2019) çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, turist rehberlerinin mesleki uzmanlaşmaya yönelik düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, rehberlerin meslekte uzmanlık alanlarına yönelik görüşlerine de yer verilmiştir. Türkiye'nin sahip olduğu turistik ürünlerin çeşitliliği, turizm sektörünün kendini sürekli güncellemesi ve değişen turist talepleri, sektörde yer alan ürünlerin sürekliliğini imkânsız hale getirmektedir. Turizm işletmeleri, güncel turistik talebi ve turist istekleri karşılayabilmek için alternatif turizm türlerini ve ürünlerini geliştirmektedir. Turizm hareketleri turistik talebe göre çeşitlenmekte ve farklı tipolojilerdeki turistleri bir araya getirmektedir. Turizm talebi, turizm işletmelerinin beklentileri ve ülkenin sahip olduğu turistik değerler, rehberlerin hangi alanlarda uzmanlaşmaları gerektiğini belirlemede önemli rol oynamaktadır. Dünyada rehberlik mesleğine ilişkin farklı uzmanlaşma alanlarının olduğu ve mesleğe uygun kalifiye kişilerin eğitildiği uygulamaların olduğu görülmektedir. Örneğin, İzlanda'da

kurvaziyer rehberliği, Zimbabve’de profesyonel avcılık ve rehberliği, İngiltere’de, Fransa’da ve İspanya’da şehir ve müze rehberliği (Tanrıseven, Bektaş & Koç, 2019), İtalya’da sanat tarihi rehberliği uygulamaları bunlardan bazılarıdır. Türkiye’de de bu tür uzmanlık alanlarına oldukça ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışma ile turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma konusuna yönelik rehberlerin algı ve düşünceleri belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla Türkiye’nin farklı bölgelerinde çalışan 16 turist rehberi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Rehberlerden elde edilen veriler betimsel analizle sunulmuştur. Araştırmada, uzmanlık eğitimlerinin rehberlerin gelişiminde/yetiştirilmesinde ve mesleki yeterlilikleri üzerinde olumlu etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucu Güven, vd., (2018)’nin yapmış olduğu çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Katılımcılar tarafından turistik talebin ve turistik ürünlerin değişim gösterdiğini belirtilerek rehberlik mesleğinin de konjonktürel süreçlere ayak uydurulması gerektiği sıklıkla ifade edilmiştir. Türkiye’nin sahip olduğu kültürel, sanatsal, tarihi, doğal ve diğer bütün değerlerinin hepsi ile ilgili alan uzmanlığının oldukça zor olduğunu belirten katılımcılar, rehberin ilgisine, değişen güncel eğilimlere göre farklı alanlarda uzmanlaşmanın önemli olduğunu vurgulamışlardır. 2012 yılından beri TUREB ve Meslek Odaları başta olmak üzere farklı üniversitelerle iş birlikleri şeklinde uzmanlık programları düzenlemektedir. Katılımcılar, düzenlenen programların uygulamaya dayalı ve alanın gerçek duayenlerinin/profesyonellerinin eğitim verdiği bir uzmanlık programının önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada, eğitim programlarını düzenleyen kurumlara, uzmanlık eğitim programlarının kalitesinin, niteliğinin ve çeşitliliğinin artırılması konusunda önemli görevler düşmektedir.

Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın hangi alanlar üzerinde olabileceğine ilişkin katılımcıların genel görüşleri; kültür turu rehberliği, sanat tarihi rehberliği, savaş alanları rehberi, gastronomi rehberliği, ekoturizm rehberliği ve bölgesel uzmanlaşma (Örn., Göbeklitepe rehberliği, Kilikya Bölgesi rehberliği) şeklindedir. Rehberlikte uzmanlaşma sadece tema ve etkinlik alanlarında değil bölgesel alanda da görülebilmektedir. Türkiye’de yurt içi uzmanlaşma programlarının bölgeler bazında, çeşitli doğal, kültürel ve tarihi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir (Köroğlu vd., 2017). Yabancı literatür incelendiğinde, benzer uzmanlaşma türlerinin farklı ülkelerde de olduğu görülmektedir (Kong, 2014; Feldman, & Skinner, 2018; Stemmer, vd., 2022). Bu bağlamda, rehberlikte uzmanlaşma konusunun oldukça eski bir geçmişe sahip olduğu ve turizmde güçlü olan ülkelerin (örn., İtalya’da sanat turları, İspanya’da kültür turları gibi) bu konuya önem verdikleri görülmektedir. Rehberlikte uzmanlaşma alanları, genel olarak değerlendirildiğinde 2 faktöre bağlı olduğu ifade edilebilir. Birincisi, ülkenin/destinasyonun sahip olduğu turistik değerler, ikincisi ise turistik talebin özelliğidir. Bu çerçevede, Türkiye turizmi değerlendirildiğinde doğal ve kültürel unsurlar bağlamında oldukça zengin bir birikime sahip olduğu söylenebilir. Sahip olunan bu birikim, ülkedeki rehberlerin birçok farklı alana yönelik (ekotur rehberliği, kültür turu rehberliği, gastronomi rehberliği gibi) uzmanlaşmasını gerekli kılmaktadır. Pandemi ve ekonomik kriz gibi güncel gelişmeler turistik talep yapısını radikal bir şekilde etkilemiştir. Bu bağlamda, güncel turistik talebin

özellikleri, rehberlikte uzmanlaşma alanlarını etkileyecektir. Rehberlik alanında uzmanlaşmanın gereklilik olduğu günümüzde uzmanlaşma için ihtiyaç duyulan/gerekli kriterlerin neler olduğuna yönelik katılımcılar birçok farklı yanıt vermişlerdir. Verilen yanıtlar bütüncül olarak değerlendirildiğinde, uzmanlık sağlanacak alan türüne göre gerekli kriterlerin farklılık gösterdiği belirtilebilir. Uzmanlaşma, rehberlerin farklı konulara olan bireysel ilgileri ve bilgileri yanında eğitim, kültür ve beceri gibi niteliklere de bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Rehberlik alanında uzmanlaşmanın katkılarına yönelik katılımcılar, genel olarak turist rehberinin derinlemesine bilgi kazanması nedeniyle kendisine ve turiste güzel bir deneyim yaşatması ve son olarak ülke imajına (bazı katılımcılar Tur operatörü/seyahat acentası şeklinde belirtmiştir) olumlu etkilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Türker, Güzel & Özaltın Türker (2012), Türkiye'nin farklı noktalarında rehberlerin uzmanlaşmasını önemli ve gerekli bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Alanda yapılan çalışmalar, uzmanlık eğitimlerinin kişisel ve mesleki gelişimi olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu sonuç, Güven, Ünal & Caber (2018) ile Köroğlu & Demirbulat'ın (2017) çalışmalarında yer alan uzmanlaşmanın kişisel gelişime katkı sağladığı ve bunun sonucunda rehberlerin performanslarını olumlu yönde etkilediği sonucuyla benzeşmektedir. Köroğlu & Gülü Demirbulat, (2017) rehberlik uzmanlığını konu, etkinlik ve bölge uzmanlığı şeklinde sınıflandırmaktadır. Katılımcıların, alanda uzmanlaşma konuları üzerine verdiği örnekler Köroğlu ve Gülü Demirbulat'ın (2017) bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Yenipınar & Yılmaz (2019), meslekte uzmanlaşmanın turistik talebe göre de şekillenebileceğini belirtmiştir. Yasal boyutta, rehberliğin ulusal veya bölgesel olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Uygulama bağlamında, rehberlerin yurt içi ve yurt dışı olmak üzere bölgesel anlamda gidilen destinasyonlara göre uzmanlaştıkları görülmektedir. Bunun yansısı, katılımcıların kültürel, bölgesel, sanatsal ve yürüyüş rotaları bağlamında kendilerini geliştirdikleri tespit edilmiştir. Rehberlerin aynı zamanda özel ilgi turizmine giren ve teknik bilgi donanımını gerektiren kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık, dağcılık, mağaracılık, bisiklet turu ve dalış gibi alanlarda da uzmanlaşmanın önemli olduğunu düşündükleri bulgulanmıştır.

Uzmanlaşma programlarının en önemli bileşeni düzenlenen eğitim seminerleridir. Uzmanlık eğitimleri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde eğitimlerin niteliğinin ve içeriğinin yetersiz olduğu belirtilmiştir (Akpınar & Avcı, 2021). Uzmanlaşmada istenen kaliteyi yakalayabilmek için belirli ölçütlere göre hareket edilmesi gerekmektedir. Uzmanlık programlarının etkililiğinin ve eğitimcilerin yetkinliğinin belirlenerek uzmanlık programlarının daha dinamik hale getirilmesi önerilmektedir. Uzmanlık programlarının eğitim içeriklerinin oluşturulması da önemli bir konu olarak değerlendirilmekte ve teorik bilgi ve uygulamanın iç içe olduğu bilinci ile program tasarımları gerçekleştirilmelidir. Nitelikli bir uzmanlık eğitimi alan rehberin hem çalıştığı işletmeye hem de ülkenin uluslararası alandaki imajına ve bilinirliğine olumlu etkisinin olacağı düşünülmektedir. Tanıtımın ve reklamın oldukça önemli olduğu günümüz iş hayatında turizmin tanıtım elçileri olan turist rehberlerine bu konuda önemli roller düşmektedir. Rehberlerin mesleklerini yerine getirirken sahip olduğu

bilgi ve donanım da bu noktada önem kazanmaktadır. Yürütölen araştırma kapsamına sadece turist rehberleri dahil edilmiştir. İleride yapılacak araştırmalarda TUREB yetkilileri ve meslek odaları yöneticileri araştırmaya dahil edilerek rehberlikte uzmanlaşma süreçlerine ilişkin onların görüşleri ve yaklaşımları dikkate alınabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Teşekkür: Katkılarından dolayı hakemlere teşekkür ederim.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Güncel Turizm Araştırmaları

Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.

Etik Kurul Onayı: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 15/03/2023 tarih ve 05 sayılı karar numarası ile izin alınmıştır.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Araştırma verileri paylaşılmamıştır.

KAYNAKÇA

- Ahipaşaoğlu, S. (2006). *Turizmde Rehberlik*. (2. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Akay, B., & Özöğütçü, B. (2018). Turist rehberlerinin turlarda gastronomiyi kullanmaları üzerine bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), 143-153. <https://doi.org/10.21325/jotags.2018.244>
- Akdu, S. (2022). Turist rehberlerinin uzmanlaşma sürecine lisansüstü eğitimin katkısı ve mevcut durumun tespiti. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 5(2), 100-116.
- Akpınar, A., & Avcı, N. (2021). Turist rehberliğinde uzmanlaşma: uzman rehberlere yönelik bir durum çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 755-787. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.817730>.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Adapazarı: Sakarya Yayıncılık.
- Ap, J. & Wong, K.K. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22(5), 551-563. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(01\)00013-9](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(01)00013-9).
- Bahar, M. (2021). Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma: Gastronomi Rehberliği Açısından Turist Rehberliği Ön Lisans ve Lisans Programlarının Değerlendirilmesi. *Journal of Travel and Tourism Research*, (16), 102-119.
- Başoda, A., Aylan, S., Kılıçhan, R., & Acar, Y. (2018). Gastronomi uzmanlığı, turları ve rehberliği: kavramsal bir çerçeve. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 1809-1926. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.436190>.
- Black, R., Ham, S., & Weiler, B. (2001). Ecotour guide training in less developed countries: Some preliminary research findings. *Journal of Sustainable Tourism*, 9(2), 147-156.
- Briggs, C. L. (1986). *Learning how to ask: A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research* (1. Basım). Cambridge University Press.

- Budak, F. (2022). Turizm rehberliğinde alan uzmanlığı önerisi: 'Zeytin tarımı ve zeytinyağı' üzerine turist rehberliği. [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=qVqOZFj2DwNmvdv1oGFYiAA35Vt6hhtjPUqTSBSXcSk1aSVzzy9RDy1-LVCXASIP>.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi.
- Celep, O. (2022). Özel ilgi turlarında rehber ihtiyacı kapsamında uzmanlaşma eğitimi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 5(1), 27-45.
- Christie, M. F., ve Mason, P. A. (2003). Transformative tour guiding: Training tour guides to be critically reflective practitioners. *Journal of Ecotourism*, 2(1), 1-16. <https://doi.org/10.1080/14724040308668130>
- Cohen, E. (1985). The Tourist Guide: The origins, structure, and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research*, 12(1), 5-29. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(85\)90037-4](https://doi.org/10.1016/0160-7383(85)90037-4)
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (2. Baskı). SAGE Publications.
- Çakmak T. F. & İstanbullu Dinçer, F. (2018). Turist rehberliği bölümleri ders programlarının "Türk kimliği" açısından incelenmesi. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 2, 67-75.
- Çetin, A., & Soybalı, H. H. (2021). Turizm rehberliği öğrencilerinin uzmanlaşma, rehberlik eğitim konuları ve tur rehberliği hizmet kalitesi unsurlarına atfettikleri önem düzeylerinin belirlenmesi. Uluslararası Türk Dünyası Yunus Emre Sempozyumu, Denizli, Türkiye.
- Çolakoğlu, O., Epik, F. & Efendi, E. (2014). *Tur yönetimi ve turist rehberliği*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Demircan, M. (2007). *Vergi hukuku açısından profesyonel turist rehberliği*. Detay Yayıncılık.
- DiCicco-Bloom, B., & Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical Education*, 40(4), 314-321.
- Eser, S., & Şahin, S. (2020). Turist rehberliği mesleğinde yaşanan güncel sorunlar üzerine bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*. 4(2), 1344-1355.
- Feldman, J., & Skinner, J. (2018). Tour guides as cultural mediators. *Ethnologia Europaea*, 48(2). 5-13.
- Güven, A., Ünal, C., & Caber, M. (2018). Turist rehberliği uzmanlaşma eğitiminde farkındalık yaratma: Turizm paydaşlarına yönelik bir durum çalışması. İçinde N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç, & H. U. Yıldırım (Ed.), *Turist rehberliği üzerine güncel araştırmalar* (1. baskı, ss. 200-232). Detay Yayıncılık.
- Holloway, J. C., (1981). The guided tour: A sociological approach. *Annals of Tourism Research*, 8(3), 377-402. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(81\)90005-0](https://doi.org/10.1016/0160-7383(81)90005-0)
- Jensen, Ø. (2010). Social meditation in remote developing world tourism locations – the significance of social ties between local guides and host communities in sustainable tourism development. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(5), 615-633. <https://doi.org/10.1080/09669581003615590>

- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86.
- Kelly, G. A. (1963). *A theory of personality: The psychology of personal constructs*. W. W. Norton & Company.
- Kong, H. (2014). Are tour guides in China ready for ecotourism? An importance–performance analysis of perceptions and performances. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19(1), 17-34.
- Köroğlu, Ö. (2007). Değişen tüketici eğilimleri çerçevesinde özel ilgi turizminin geliştirilmesi ve profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşmanın önemi. Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu, İzmir, Türkiye.
- Köroğlu, Ö. (2011). İş doyumu ve motivasyon düzeylerini etkileyen faktörlerin performansla ilişkisi: Turist rehberleri üzerine bir araştırma. [Doktora tezi, Balıkesir Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=veR1mHu9yoWjwcVUjCEoPLsQld_TrpJZKKsHQDE9r4MTFLyILOvrG-56AwSw7Mls
- Köroğlu, Ö., & Gülü Demirbulat, Ö. (2017). Rehberlikte sertifikasyon kalifikasyon ve uzmanlaşma. İçinde İ. S. Ö. Güzel, V. Altıntaş (Ed.), *Turist rehberliği araştırmaları: Öngörüler ve uygulamalar* (1. baskı, ss. 49–76). Detay Yayıncılık.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE.
- Mackenzie, S. H., & Raymond, E. (2020). A conceptual model of adventure tour guide well-being. *Annals of Tourism Research*, 84, 102977. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102977>
- Mancini, M. (2001). *Conducting tours*. Delmar/Thomson Learning.
- Merriam, S. (2018). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve etik (Çev.). Dinç, E., içinde: *Nitel Araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Turen, S., (Ed.) (3. bs.). Ankara: Nobel Yayıncılık, (Özgün çalışma 2009).
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Basım. Çev. Edit.: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Noble, H., & Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*, 18(2), 34-35.
- Parsons, H., Houge Mackenzie, S., & Filep, S. (2019). Facilitating self-development: How tour guides broker spiritual tourist experiences. *Tourism Recreation Research*, 44(2), 141–152.
- Pearce, P. L. (1984). Tourist-guide interaction. *Annals of Tourism Research*, 11(1), 129-146.
- Pond, K.L. (1993). *The professional guide: Dynamics of tour guiding*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Rabotić, B. (2010). *Tourist guiding from the perspective of sustainable tourism*. In International Conference Sustainable Tourism: Issues, Debates, Challenges, Crete & Santorini, April, 2010. (pp. 22-25).
- Resmi Gazete, (2012). 6326 sayılı turist rehberliği meslek kanunu, Sayı 28331, Tarih 22.06.2012.
- Schmidt, V. (1978). *The anthropology of tourism*. Oxford: Blackwell.

- Schuchat. M.G. (1983). Comforts of group tours. *Annals of Tourism Research*, 10,465-471. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(83\)90003-8](https://doi.org/10.1016/0160-7383(83)90003-8).
- Stemmer, K., Aas, Ø., Veisten, K., & Lindberg, K. (2022). Assessing recreation specialization to guide nature-based tourism development: A hybrid choice model of birder destination preferences. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 39, 100516.
- Tanrısever C., Bektaş, İ. & Koç, D. E. (2019). Dünyada Turist Rehberliği Eğitimi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 2(1), 44-56.
- Temizkan, S. P. (2010). Profesyonel turist rehberlerinin turizm pazarlamasındaki rolüne etkisi açısından hizmet içi eğitim seminerleri. [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi].https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=veR1mHu9yoWjwcVUjCEoPBfF5dtzCT1mhTqY2C8RgOc7Goci_ZZeTQNv3U3EYR04
- TUREB (Turist Rehberleri Odaları Birliği). (2023). Rehber İstatistikleri. <https://www.tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/>.
- Türker, A., Güzel, F. Ö. & Türker, Özalın, G. (2012). Turizm aktörü olarak profesyonel turist rehberlerinin Türkiye'deki rehberlik eğitim sistemine bakış açılarını belirlemeye yönelik bir odak grup çalışması. Turizm Eğitimi Konferansı, Ankara, Türkiye.
- Ukdu, U., Karakaş, D., Çelik, E., Zurnacı, J. & Tabu, Ö. (2018). Turizm rehberliğinde alan uzmanlığı önerisi: Sağlık turizmi rehberliği. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 1(2), 124-138.
- Weiler, B., & Black, R. S. (2015). The changing face of the tour guide: One-way communicator to choreographer to co-creator of the tourist experience. *Tourism Recreation Research*, 40(3), 364-378.
- Yenipınar, U., & Yılmaz, L. (2019). Turist rehberliğinde uzmanlaşma. İçinde Ö. Güzel & Ö. Köroğlu (Ed.), *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara* (1. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Yenipınar, U., Bak, E., & Çapar, G. (2014). Turist rehberliği meslek kanununun, meslek örgütleri ve öğretim elemanlarının bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 86-114.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2010). Raising the quality in qualitative research. *Elementary Education Online*, 9(1), 79-92.
- Zengin, B., Batman, O. & Yıldırğan, R. (2004). Seyahat acentalarının turist rehberlerinden beklentilerine yönelik bir araştırma. I. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir, Türkiye.